

in pœnam eorum : quod quidem efficaciter impugnari non potest, tamen sine fundamento dicitur. De statu vero beatitudinis, D. Thomas dicit has virtutes manere formaliter in beatis, non materialiter, simpliciter vero sententia Doctorum sanctorum est perseverare in beatis: ita D. Augustinus 14, de Trinit., cap. 9, et lib. 6, Musicæ, cap. 18, Magister, 3, dist. 36, ubi refert Patres. Doctores, ibid., ita sentiunt, ut Gabriel et Capreolus, quæst. 4. Ratio est, quia hæc virtutes sunt bonæ perfectiones potentiarum animæ, et nihil est, quod illis in eo statu repugnet.

10. *Objectio contra proxime dicta.*—*Prima responsio.*—*Secunda responsio.*—Sed contra, quia animæ beatæ nullum possunt exercere actum talium habituum : non potest autem habitus manere in potentia, quæ non potest actum exercere, si quidem non potest inclinari ad actum, qui est effectus formalis habitus. Respondetur primo negando consequentiam, satis est enim nihil esse in illa potentia, quod repugnet cum habitu : non posse vero exercere actum non est ex parte ipsius, sed fortasse ex defectu materiæ in qua versatur, unde ipsa potentia manet per se ipsam propensa in suos actus : et eadem ratione potest manere propensior facta per habitum, unde bene potest ibi virtus habere proprium effectum formalem, nam a virtutibus ipsis, quæ in beato manent, oritur, saltem ex parte, optima compositio, et subordinatio potentiarum, quæ est in beato. Respondetur secundo posse virtutes exercere aliquos actus : et in quibusdam est manifestum ut in religione, in obedientia, in prudentia, et idem est de quibusdam virtutibus, quæ ad justitiam spectant, ut veritas, fidelitas, etc., fortasse etiam temperantia nonnullam poterit habere materiam in qua versetur, erant enim in eo statu etiam delectationes pertinentes ad sensum quas prudenter et temperanter amare poterunt beati, imo cujuscumque virtutis honestatem objectivam amare poterunt, ac etiam veluti in præparatione, seu sub conditione exercere actus interiores : quod recte explicavit divus Thomas, 3, distinctione 36, et quæstione de Veritate, art. 2, ad 4, dicens in virtute posse considerari finem et media : finis est pax, rectitudo et quies, quæ ex moderatione passionum resultat, et quidam alii actus, qui ad hujusmodi finem spectant, ut amor et gaudium unicuique virtuti proprium. Secundum est dimicare contra passiones : et actus qui in his mediis versantur, non oportet manere, et fortasse primum horum vocavit

D. Thomas formale, alterum vero materiale, nec obstat quod aliqui dicunt beatos habere istos actus, non ut sunt a virtutibus acquisitis, sed solum ut sunt ab infusis, utraque enim perfectio manet consummata in beatis, et naturæ, et gratiæ. Unde sicut in eis durant scientiæ naturales et cognitio naturalis Dei, ita et amor naturalis et aliæ virtutes naturales. Solum objicies, quia ibi summa promptitudine elicient hos actus : ergo non indigebunt habitu. Respondetur istam facilitatem provenire partim ab habitu : reliqua quæ D. Thomas de virtutibus infusis et donis, et fructibus disserit, in materia de gratia dicuntur.

DISPUTATIO IV.

DE VITIIS, VEL HABITIBUS PRAVIS.

Cum habitus ex actibus oriantur, et ad illos tanquam ad finem proprium referantur, convenienter tot genera habituum moralium distinguuntur, quot actuum : quapropter sicut disputantes de actibus humanis separatim de bonis et malis diximus suo loco : ita hic nobis dicendum est, quamvis theologi de eis proprie et distincte tradiderint : vitium ergo generali quadam significatione non solum moralibus, sed etiam naturalibus rebus tribui solet, in præsentem tamen solum ad animum humanum refertur. Et interdum habitum pravum, interdum etiam actum significat, ut patet ex Augustino, libr. tertio, de libero Arbitrio, capite decimo quarto, attamen D. Thomas hac voce utitur ad significandum habitum tantum, ex Augustino etiam, libr. de Perfectione justitiæ, capite quarto. Ex quo eliciunt aliqui habitum malum, nondum plene firmatum consuetudine, non esse vitium, de quo ad calcem hujus disputat., n. 10. Et si vero D. Thomas, ut diximus, vitium pro habitu fere usurpet, attamen agendo de vitiis et peccatis, de actibus disserit, de habitibus vero solum unum, vel aliud verbum addit, supponimus autem hos habitus esse : quod experientia notius est quam esse oportet, et ex dictis de actibus satis constat.

SECTIO I.

Quæ sit ratio et essentia habitus vitii.

1. *Prima sententia.*—*Secunda sententia.*—Scotus 1, dist. 17, quæst. 3, disputans de virtute, indicat non esse de essentia alicujus habitus vitiositatem : et loquitur consequenter,

nam idem dixerat de essentia virtutis, contrariorum enim eadem est ratio. Vitium ergo in illius sententia erit habitus inclinans ad talem materiam, quatenus habet conjunctam relationem ad rationem practice errantem, seu imprudentiam : qua relatione mutata, quamvis maneat habitus in ratione habitus non tamen in ratione vitii. Fundamentum est jam positum, quia tota bonitas et malitia apud Scotum est relatio quædam. Item, quia, mutata intentione vel alia simili circumstantia; habitus fit ex bono malus : vel e contrario. Secunda sententia vult hos habitus esse vitia essentialiter per suas differentias positivas et essentielles, ita Cajetanus, 1, 2, q. 55, art. 1, qui putat mutatione facta manere habitum et non vitium. Idem sentit Durandus, dist. 40, quæst. 3 et 5, in fine, ubi vult nullum esse habitum indifferentem, et habitus virtutum essentialiter esse tales. Favet D. Thomas 1, 2, quæst. 54, art. 3, ubi ait habitum dividi in bonum et malum, ut in species.

2. *Prima assertio.*—Pro hac re supponendum, cum habitus accommodentur actibus, de eis esse loquendum servata proportione : ut ergo in actu malo duo supra distinximus positiva, speciem scilicet et malitiam, ita in habitibus pravis. Dico primo, habitus vitiorum essentialiter constituuntur in speciebus suis per differentias quasdam positivas et essentielles, quæ sumuntur ex objectis formalibus et motivis, propter quæ tales habitus operantur. Conclusio videtur certa et communis ratione habituum, et ex dictis supra de specificatione malorum actuum. Denique quia isti habitus sunt qualitates quædam re ipsa constitutæ in propriis speciebus quæ sub genere habitus continentur : ergo, etc.

3. *Secunda assertio.*—Dico secundo. Habitum vitii genere convenit cum habitu virtutis in hoc, quod tendit in aliquod objectum bonum sub ratione boni : differt tamen essentialiter et specificè ex differentia, ratione boni, quam in objecto intuetur, loquor enim solum de vitiis appetitivæ potentiæ, licet similia possent applicari habitibus intellectus. Prima pars patet, quoniam hi habitus inclinant ad actus positivos : ergo ad appetendum bonum, vel fugiendum malum, et utroque modo, tendunt sub ratione boni. Confirmatur, quia cum habitus prædicti sint quasi quidam impulsus appetitus, sunt etiam quasi quædam qualitates appetitivæ; ergo tendunt in objectum sub ratione accommodata potentiæ appetitivæ : hæc autem est ratio boni : ergo. Secunda pars patet,

quia virtus tendit sub ratione honesti sub qua non tendit vitium : ergo necesse est tendat sub aliquo alio, et ab hac ratione boni sumit talis habitus suam propriam differentiam essentialem et specificam : per eam ergo essentialiter differt ab habitu virtutis.

4. *Tertia assertio.*—Dico tertio. Hi habitus non sunt mali, atque adeo nec vitia ex præcisa differentia sua positiva, et ordine positivo ad objecta sua. Hæc conclusio videtur certa ex his quæ supra diximus de malitia morali, nam ibi adducta probant non solum actus humanos, sed quæcumque etiam qualitatem imo et quodcumque ens non posse esse malum a positiva specie sua : idem autem est in proposito, vitium, ac habitus malus, ut patet ex his quæ de significatione hujus nominis diximus, in principio tractatus sequentis, et ex Augustino, lib. de Perfectione justitiæ, ubi in principio definit vitium esse qualitatem malam secundum quam malus est animus. Confirmatur, quia habitus non est malus quatenus inclinatur ad objectum bonum ut sic, sed ut inclinatur ad objectum malum : non inclinatur autem ad objectum malum per se, et ex vi suæ positivæ differentiæ, sed omnino præter intentionem et per accidens, quatenus objecto habenti aliquam rationem boni altera ratio mali conjuncta est : ergo, etc. Hinc D. Augustinus, in Enechiridio, capite decimo primo, et lib. 3, de libero Arbitrio, cap. 14, per privationem boni et perfectionis debitæ, vitium definit. Ex hac porro conclusione sequitur differentia inter habitus virtutum et vitiorum. Nam illi habitus qui sunt vere virtutes, id per se primo habent ex propriis differentiis quibus constituuntur : vitia vero non sic, quamvis differentia illa, quæ vitium constituit in specie positiva habitus, hoc ipso essentialiter distincta sit a differentia virtutis, quod nec sufficiens ipsa sit ad constituendam virtutem, et nata sit habere conjunctam aliam rationem a qua denominetur vitium, et ad hunc modum explicandus est D. Thomas cum inquit divisionem habitus in bonum et malum esse in species differentes; vide quæ diximus in simili de actibus.

5. *Quarta assertio.*—Dico quarto. Non omnis habitus voluntatis, vel appetitus, qui ex differentia sua essentiali non est virtus, hoc ipso vitium est, sed potest esse habitus specie sua indifferens. Probatur, quia habitus per differentiam præcise non constituitur in esse vitii, ut dictum est, nec cum tali differentia est semper conjuncta aliqua pravitas, vel malitia,

quæ constituat habitum in esse vitii. Patet quia non semper objectum illud, a quo talis differentia oritur, est per se rationi contrarium, aut habet turpitudinem conjunctam, potest enim esse illa ratio objectiva, aliqua ratio delectabilis, vel commoda naturæ, quæ non sit per se mala, sed indifferens. Confirmatur a simili. Nam licet habeat actus speciem proximam ab objecto non sub ratione honesti, sed sub alia, non ideo statim malus est, sed potest esse indifferens: ergo similiter, etc. Confirmatur secundo inductione. Nam qui per habitum est propensus ad sanitatem, vel scientiam, non quatenus honesta sunt, sed quatenus sunt convenientia naturæ, vel aliquo modo delectabilia, non propterea habet habitum vitii, nec etiam virtutis, ut ex dictis patet.

6. Sed argues ex Durando. Quia definitio habitus est, ut bene vel male disponat subjectum, et non est medium: et ex D. Thoma qui dividit habitum in bonum et malum, ut in sua membra: ergo. Tandem, quia non datur actus indifferens in individuo, habitus autem generatur ex actibus prout in individuo sunt. Respondetur, cum Aristoteles ait habitum disponere bene, vel male, non loqui de bonitate et malitia morali, quia ratio habitus latius patet, et definitio illa convenit habitibus intellectus: intelligit ergo convenienter, vel inconvenienter naturæ subjecti: habitus ergo voluntatis, qui non est vitiosus, quamvis etiam virtus non sit, dici potest convenienter naturæ subjecti, quia inclinatur ad aliquid convenienter naturæ, et per se nullum malum affert: ut propterea disconveniens censi debeat, et in hoc etiam sensu divisio illa D. Thomæ habitus in bonum et malum, erit adæquata et sufficiens: non vero si intelligatur de vitio et virtute morali. Unde ad ultimam confirmationem respondetur actum esse in individuo indifferentem secundum speciem proximam, vel essentialem; quamvis ex accidente semper sit bonus vel malus malitia, vel bonitate accidentaria, actus autem generat habitum secundum substantiam suam. Addo tamen fortasse in individuo semper etiam omnem habitum appetitus habere aliquem statum in quo possit denominari bonus, vel malus, non ex sua specie, sed quasi ab extrinseco, ut ex dicendis constabit. Confirmantur hæc omnia ex habitibus intellectus, ex quibus quidam sunt virtutes intellectuales, non tamen omnis habitus intellectus, licet non sit virtus, propterea est vitium intellectus, nam opinio et

miles non sunt pravæ dispositiones, tametsi non sint virtutes, sunt tamen communes dispositiones.

7. *Quinta assertio.*—Dico quinto. Ille habitus dicitur vitium, qui inclinatur ad ea bona quæ rectæ rationi sunt contraria, talis enim habitus est disconveniens naturæ rationali, ut sic, et hinc vitium nominatur. Hæc conclusio sequitur aperte ex dictis, quasi ex sufficienti divisione: habitus enim non est vitium, a differentia positiva, nec ex negatione ordinis ad honestum, ut sic, ut patet ex quarta conclusione: ergo ab aliqua disconvenientia quasi privativa, quæ quidem consideranda est in ordine ad naturam rationalem ut sic, quia vitia dicuntur talia respectu hominis, ut homo est, et in ordine ad mores, et consequenter in ordine ad rectam rationem, quæ est regula morum.

8. *Prima difficultas ex tradita doctrina.*—Sed contra hanc doctrinam occurrit primo difficultas, qualis sit ista privatio a qua habitus denominatur vitium, et qua perfectione debita illum privet: nulla enim assignari potest, quæ quasi physice debeat: debitum autem morale, quo utebamur in materia de actibus, non videtur hic habere locum, tum quia omne debitum morale ex lege oritur: lex autem est de actibus, et non de habitibus; tum quia non omni habitui voluntatis est debita honestas virtutis, ut patet in habitu indifferenti: ergo nec illi habitui, qui denominatur vitium, tum quia omne vitium esset peccatum, quia caret debita conformatione ad ultimum finem, in quo consistit ratio peccati.

9. *Secunda difficultas.*—Secunda difficultas est, quia si isti habitus dicuntur vitia, quia inclinantur ad bonum, cui est adjunctum malum: eadem ergo ratione naturalis propensio appetitus sensitivi natura sua esset mala, quia sæpe inclinatur ad bonum, quod habet adjunctum malum, propter quod Genes. 8, dicitur appetitus hominis ad malum propensus, et Sapient. 18, naturalis malitia: propter quod 2, Ethic., c. ult., dicitur oportere studiosos ab his maxime abduci, ad quæ natura inclinatur, vide D. Thomam 2, 2, quæst. 116, art. 2, ad 3, consequens autem absurdum est, cum tota illa inclinatio sit a Deo auctore naturæ. Nec satis est dicere inordinationem ejus esse ab originali peccato: nam, ut supra diximus, tota ista propensio est per se naturalis, essetque in homine in puris naturalibus.

10. *Tertia difficultas.*—Tertia difficultas est, quia sequitur eundem habitum vel simul,

vel saltem successive posse esse bonum et malum moraliter, et si nunc inclinatur ad objectum, quod est contra rationem rectam, si postea auferatur malitia ab objecto, et aliunde adjungatur bonitas, habitus jam erit bonus: et idem est de habitu pro eodem tempore, saltem si comparetur ad diversa objecta partialia.

11. *Quarta difficultas.*—Quarta difficultas est, quia juxta rationem vitii a nobis expositam, idem habitus specie poterit esse contrarius virtutis specie differentibus, e contrario habitus differentes in propriis differentiis positivis, poterunt esse contrarii eidem virtuti, atque ita habere diversam rationem vitii.

12. *Ad primam difficultatem in num. 8.*—Ad primam difficultatem dici potest habitum denominari vitium, vel malum non a malitia, quæ veluti hæreat ipsi, sed a malitia, quæ est in actu ab eo elicto; quatenus habitus est causa et principium ejus: nam in moralibus, malitia effectus in causam redundat, sed hoc non omnino satisfacit, quia eo modo habitus non esset formaliter malus, sed solum causaliter, per extrinsecam denominationem, et eadem ratione denominaretur peccatum, quia est principium peccati. Addendum ergo est, hoc ipso quod habitus inclinatur ad objectum, in quo est malitia, et inclinatur modo quodam non convenienti rationali naturæ, inveniri in ipsomet habitu quamdam disproportionem et disconvenientiam cum eadem natura. Nam quatenus talis est, continet privationem illius bonitatis: sicut supra de actibus diximus: et quamvis non debeat tali habitui, ut in tali specie physice constituto, debetur tamen homini, et voluntati rationali, et ipsi etiam habitui, præcipue considerato, ut est efficiens talem volitionem, et hoc satis est ad eam privationem de qua modo loquimur; unde ad primum argumentum respondetur debitum legis proxime et per se cadere in actus: consequenter tamen redundare in habitibus. Secundo dico non oportere hoc debitum pensari ex lege, sed ex ipsa vi et conditione rationalis naturæ: nam sicut naturæ ignis debetur calor, et propterea frigiditas est disconveniens naturæ ejus, ita naturæ rationali debentur principia consentanea, et accommodata operationibus tali naturæ convenientibus. Ad secundum concedo non omni habitui hominis deberi, ut sit perfectio modo convenienter naturæ rationali, ut rationalis est, debetur tamen illi, ut non sit difformis, nec avertens a recta ratione, et ideo quasi ex suppositione, si habitus versari debet circa res conformes vel difformes rationi, de-

betur illi conformitas et honestas: opposita vero earentia ejus censetur in proposito moralis forma denominans vitium. Ad tertium respondetur non posse hæc vitia proprie denominari mortalia, vel venialia. Item hæc vitia manent in justificato, in quo nullum est mortale, et fieri potest, ut nullum etiam sit veniale, saltem pro aliquo tempore: ratio est, quia ejusmodi habitus per se non avertunt hominem ab ultimo fine, nec actualiter, nec habitualiter, nec physice, nec moraliter: ratio autem peccati sumitur ex ordine ad ultimum finem. Sed urgebis, tales habitus in se carent debito ordine ad ultimum finem, sed hinc actus denominantur peccata: ergo et habitus. Respondetur tamen ordinem, vel defectum debere consistere in privatione debitæ conversionis ad ultimum finem, quæ quidem conversio est debita: et homini, et omnibus actionibus ejus, non vero omnibus qualitibus, vel perfectionibus, quæ ei inhærent, et ideo non omnis qualitas carens hoc ordine habet hæc ratione peculiarem difformitatem moralem, a qua peccatum denominatur. Et in hoc multum differunt habitus ab actibus: et oritur hæc responsio ex priori ratione: nunquam enim aliquid habet rationem peccati, nisi ita sit deordinatum ab ultimo fine, ut hominem ipsum in quo est aliquo modo ab ipso fine avertat: quod his habitibus non convenit, ut diximus.

13. *Ad secundam difficultatem.*—*Convenientiæ inter appetitum et habitum vitii.*—In secunda difficultate petitur, in quo differat inclinatio vitii et appetitus sensitivi, et indicat illa quæstio, an appetitus sensitivus inclinatur ad malum: ad quæ breviter dicendum est, appetitum et habitum vitii convenire, quia utrumque inclinatur ad bonum sub aliqua ratione boni vel delectabilis, vel convenientis naturæ. Deinde, quia sæpe inclinatur ad illud objectum, quamvis in illo insit aliqua malitia, vel turpitudine moralis: quæ duo etiam reperiuntur in voluntate ipsa, prout natura dicitur, in eaque reperitur quædam inferior inclinatio, ut supra dictum est. Differunt tamen primo, quia propensio appetitus sensitivi est omnino naturalis, et ideo nullo modo per se ad genus moris pertinet: nec bona, nec mala moraliter dici potest: habitus vero vitiorum sunt voluntarii, et per actus malos acquisiti, et ideo defectus illorum magis ad mores pertinent. Secundo, quia propensio appetitus est moderata, et natura sua recte composita, et propterea consentanea naturæ rationali, et simpliciter bona,

quia etiam est ab auctore bono: consistit autem hæc moderatio et debitus ordo in eo quod supra diximus, appetitum sensitivum hominis natura sua inclinari ad obediendum motioni voluntatis et rationis: unde quamvis etiam feratur ad sensibilia, tamen simpliciter et maxime inclinatur in id, quod est simpliciter bonum hominis: quod si interdum aliter in opere contingat, id quidem provenit ex pravo usu facultatis hominis et rationis, non ex defectu propensionis naturalis: habitus vero vitiorum nullo modo inclinant ad obediendum rationi, sed solum ad sua bona. Deinde inclinant in debito modo, id est, plusquam natura bene composita requirat, et quasi ex modo et natura sua inclinant ad prosequendum sua contra dictamen ipsius rationis, quia frequentius acquiruntur per actus hoc modo elicitos, contra ipsius rationis dictamen. Potest etiam tertia differentia assignari, quia appetitus sensitivus oritur ex natura sensitiva, ut sic, ex rationali vero, quodammodo secundario, quantum ad aliquam perfectionem suam: at vero habitus vitiorum generantur ex actibus, quos exercet homo, ut rationalis, et ideo eorum difformitas pravaque propensio attenditur magis ex ordine ad naturam rationalem, ut rationalis est. Ex quo tandem constat appetitum sensitivum proprie non inclinare ad malum, quamvis per accidens contingat ob ejus inclinationem sæpe eligi id, quod malum est.

14. *Pro tertia difficultate.*—*Notatio prima de divisione habitus vitiosi.*—In tertia difficultate breviter exponenda est omnis divisio habituum vitiorum. Et primo advertendum est, sicut in actibus quidam sunt intrinsece mali, alii sunt tales ex accidenti, ita in habitibus quidam dici possunt vitia intrinsece, non quia per differentiam positivam tales sint, sed quia semper cum sua differentia habent conjunctam illam difformitatem, a qua dicuntur vitia, et hujusmodi sunt habitus, qui inclinant ad illa objecta, et actus qui nunquam possunt humano modo fieri quin prave fiant: conditio enim habitus ex materia et actu sumenda est, ut inductione patet: nam habitus inclinans ad mentiendum, omnino est intrinsece vitium, idem de habitu odii Dei, etc. Alii autem videntur esse habitus, qui ex accidenti vitia interdum sunt, ut si inclinent ad actum non intrinsece malum, sed tantum, qui ex accidenti hic et nunc in hac persona malus est, mutatisque circumstantiis potest bene fieri. Ex quo ad difficultatem positam patet responsio: in prioribus enim vitiis nego eundem habitum

posse esse successive vitium, et non vitium. De posterioribus vero concedo habitum, qui semel vitium est, posse amittere rationem vitii, et manere vel indifferentem, vel etiam quodammodo in statu virtutis, non quod intrinsece et formaliter possit fieri virtus, sed quodammodo per denominationem extrinsecam, ut jam dicam.

15. *Notatio secunda de discrimine inter actum et habitum vitiosos.*—Namque oportet advertere in hac re differentiam inter actum et habitum, ut enim actus non sit malus, satis est, ut ex objecto, vel circumstantiis nullam difformitatem accipiat, quia videlicet mutatae sunt, et mutatio ipsa cognoscatur ab operante, ut autem habitus non sit vitium, non satis est objectum esse mutatum, et circumstantias: ita ut jam non sint contra rationem, neque etiam est satis non elicere actum pravum, quia ratio habitus abstrahit ab exercitio actuum: ejus ergo bonitas, vel malitia pendeat ex modo quo disponit potentiam; nam propria difformitas vitii ex hoc potissimum videtur oriri, quia inclinatur potentiam ad appetendum aliquod bonum ita effrenate, ut non attendat regulas rationis, et ideo fieri potest, ut mutetur objectum, ita ut ex malo fiat non malum, et nihilominus habitus retineat rationem vitii, quia ad illam rationem boni, quæ in objecto est, in debito modo inclinatur: et propterea oportet, ut habitus, qui erat vitium, fiat non vitium; aliquo modo in seipso temperari, ita ut inclinet ad rationem boni indifferentem, et quodam etiam modo non pravo, nec rectæ rationi deformi.

16. *Primum corollarium ex dictis.*—Ex quo intelligitur primum illud, quod, n. 8, dicebamus, habitum qui ex specie fit indifferens semper in individuo reperiri in aliquo statu, qui ad rationem vitii, vel virtutis pertineat saltem per extrinsecam denominationem, quia sicut agrum petere ob recreationem, est actus indifferens, ita et habitus ei respondens per se est indifferens, attamen dupliciter potest ille actus fieri: primo otiose, vel ob pravum finem, et habitus inde genitus habebit statum vitii, quamvis ex accidenti, quatenus inclinatur ad actus pravo modo exercendos, secundo propter bonum finem, esto objectum sit indifferens, et tunc habitus habere potest statum virtutis, quia conjunctus est habitui moventi et impetranti ad talem finem, atque ejusmodi duo habitus ita sunt geniti, ut videantur subordinari, atque unus per alium informari extrinsece ad eum modum quem supra diximus de actibus atque habitibus nonnullis.

17. *Secundum corollarium exponens divisionem habitus.*—*Tertium corollarium pro secunda parte ejusdem difficultatis.*—Secundo intelligitur, quæ sint genera habituum vitiosorum, et qualis etiam sit illa divisio habitus in bonum et malum, et an sufficiens sit: quæ omnia explicari et confirmari possunt, et ex proportionem ad actus: et ad habitus intellectus, in quibus ita aliqui sunt falsi errores, ut nullo modo possint manere sine illa difformitate: alii vero sunt mutabiliter errores, ut patet, ex dictis: quæ differentia oritur, etiam in illis, ex parte materiæ. Ultimo patet ex dictis solutio alterius partis, et difficultatis. Concedo enim fieri posse, et idem habitus prout se extendit ad multas materias, inclinet et ad actus qui mali sunt, et ad actus qui bene etiam fieri possunt: ut si contingat unam partem materiæ esse indifferentem, et non alteram, nihilominus hujusmodi habitus dicendus esset malus et vitium, quia malum ex quocumque defectu: nec est similis ratio de actibus, quia actus est omnino, et quasi indivisibilis, versaturque in unica materia, unus vero habitus inclinet ad plures actus, et in variis materiis operatur.

18. *Pro quarta difficultate exponitur oppositio vitii et virtutis.*—In quarta difficultate explicanda est oppositio, et contrarietas inter vitium et virtutem. Et primo totum, quod infertur, admitto, nam sicut idem actus unus genere et specie, potest habere plures difformitates repugnantes pluribus virtutibus, ita et idem habitus: nam, ut sæpe dixi, servanda est proportio, et patet etiam inductione: qui enim aliena retinet ex nimio amore ad divitias, certe unico habitu et res illas amat et retinet, et tamen in illo duplex est difformitas, altera avaritiæ, quæ consistit in nimio amore divitiarum: altera injustitiæ: idem est de habitu intemperantiæ, qui inclinatur ad adulterium, habet etiam malitiam injustitiæ. Eadem ratione fieri potest ut habitus distincti in positiva specie et essentia, eandem rationem et difformitatem vitii habeant, sicut etiam contingit in actibus: et ratio est, quia species ista positiva habitus, variatur ex ratione formali objecti, quæ est ratio illa boni, quæ manet: fieri autem potest, ut quia motivum sit diversum, et tamen difformitas sit eadem, quia non tam oritur ex motiva quam ex ipsa materia, ut si quis amet divitias alienas immoderate propter voluptatem, alter propter honorem: habitus quidem positivi diversæ speciei sunt, tamen difformitas utriusque communis unica, nempe difformitas injustitiæ.

19. *Qualis sit contrarietas hæc.*—Ex quo intelligitur quomodo vitium et virtus contraria sint, quod Aristoteles docuit 2, Ethic., cap. 7 et 8, et D. Thomas 1, 2, quæst. 71, art. 1, nam si consideremus speciem privativam vitii, proprie non est contrarietas inter ipsum et virtutem, sed potius reducitur ad privativam oppositionem, ut supra in actibus expositum est: si autem positivam speciem et essentiam attendamus, illa habet quidem repugnantiam cum habitu virtutis, qui tamen non oritur proprie ex formalibus objectis virtutis et vitii, ut ex Aristotele 3, Ethic., cap. 7, sumi potest; nam illæ rationes objectorum non sunt proprie contrariæ, sed diversæ; altera enim est ratio boni honesti, altera ratio delectabilis, vel alterius commodi, quæ rationes per se non semper repugnant, sed interdum id contingit ex conditione materiæ in qua versantur. Ex quo fit ut ista oppositio inter habitum vitii et virtutis, ex ipsis materiis, et ex modo etiam actuum, oriatur, quia videlicet inclinatur ad materias habentes oppositas condiciones, ut sunt magna, vel parva quantitas, vel ad motus contrarios, ut sunt fugere, vel aggredi, quod etiam in habitibus intellectualibus facile explicatur, nam illi etiam proprie non repugnant inter se propter rationem formalem sub qua procedunt, quia omnes tendunt sub ratione veri; sed opponuntur propter materias, quia unus inclinatur ad affirmativam, alter ad negativam; et consequenter propter motus, etiam contrarios, quia unus inclinatur ad assensum, alter ad dissensum, unde in his etiam habitibus contingit, idem intellectuale vitium contrarium esse multis virtutibus intellectualibus, ut error in hac *Deus est*, et metaphysicæ, et fidei, et theologiæ repugnat; et e contrario duo habitus erroris possunt esse contrarii eidem virtuti intellectuali, ut si versentur in una et eadem materia tantum sub diversis motivis, et rationibus formalibus, quæ sufficiunt ad distinguendos actus et habitus.

SECTIO II.

De causis vitiosorum habituum.

1. *Affinguntur obiter aliæ quæstiones, quæ hic occurrunt.*—Quæstiones, quas de divisionibus virtutum expedivimus, ad habitus vitiorum accommodandæ sunt, nec oportet iterum disputare; habent enim illæ divisiones, etiam in vitiis, suum locum, servata proportione; quædam vero moralia; et inter illa, quædam spe-